

Оригинални научни рад

UDK 341.234:342.724(497.6)

DOI 10.7251/SVA2016019

COBISS.RS-ID 6167320

СТВАРНИ ДРУШТВЕНИ ПОЛОЖАЈ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У БИХ У СФЕРИ ПОЛИТИКЕ И УЧЕШЋА У ВЛАСТИ

Мр Слободан Наградих¹

Републички завод за заштиту културно-историјског и природног
наслеђа Републике Српске

Апстракт: У раду се истражује, апликацијом једног особеног херменеутичког метода, стварни друштвени положај националних мањина у постдејтонској БиХ, како њихових припадника, тј. појединаца, индивидуума, који се идентификују са неком од 17 конкретних друштвених група детерминисаних националним исходиштем и критеријумима, а мањинског капацитета, тако и мањина као колективитета, заједница – у сфери политике, посебно у домену партиципације национално-мањинских субјеката у институцијама и органима власти, те у јавним службама и процесу доношења одлука. У тексту се на многим примјерима доказује да стање *vis-a-vis* права националних мањина у наведеној области у постдејтонској БиХ, посебно у нормативној димензији и семантици, није неповољније у односу на већину других држава савременог свијета, из чега се може извести закључак да су власти у БиХ креативно и ефикасно имплементирале највећи дио норми из, нпр., Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе. Међутим, упркос остварених резултата у еманципацији националних мањина, њима и даље одређене проблеме у реализацији њихових права и амбиција да буду адекватније и бројније заступљене у органима власти локалних самоуправа представљају неке неконзистентности и злоупотребе изборне легислативе, те манипулације политичких актера.

Кључне ријечи: националне мањине, постдејтонска Босна и Херцеговина, конститутивни народи, народности, Устав БиХ, устави ентитета и кантона у ФБиХ, легислатива о националним мањинама, политички систем, изборно законодавство, избори, друштвени положај, локална самоуправа, учешће у институцијама и органима власти.

А) ПРОЛОГ

Нарација о друштвеном положају националних мањина данас у постдејтонској БиХ има, као што је већ дјелимично експлицирано, и свој аверс и свој реверс, тј. лице и наличје. Аверс дискурса о ововременом статусу друштвених група дефинисаних као националне

¹ Магистар савремене социологије, докторант на политичким наукама

мањине у босанско-херцеговачком друштву представља његов нормативни слој, дио или димензија, чију смо анализу и валоризацију управо апсолвирали на неколиким претходним страницама, док би, пак, реверс те нарације, односно елаборације, било истраживање, пропитивање и промишљање саме збиље, тј. маркирање, анализирање и реферисање о стварном стању националних мањина, inclusive и све њихове припаднике, дакле и као колективитета и као појединаца, о њиховом реалном животу у неколиким сферама социјалне егзистенције, као што су политика, учешће у органима власти и јавним службама, образовање, запошљавање, здравствена заштита, култура, становање, употреба језика, писма и других идентитетских значајки итд., како је то већ наговјештено на крају првог пододјелка овог поглавља, што обезбјеђује минималне претпоставке за увид и спознају ставрног друштвеног положаја тих субјеката.

Методолошки вредновано, до битних увида и спознаја о том социјалном положају националних мањина у држави успостављеној/уговореној једним међународним мировним споразумом, могуће је доћи на више начина, тј. коришћењем више метода, техника и поступака истраживања, а у овом дијелу елаборације наше теме углавном ће се, као што је наговјештено у уводном дијелу, аплицирати анализа докумената у којима су наведени подаци, информације и дате оцјене о статусу националних мањина, о ономе шта (су) власти (у)чин(ил)е према њиховим припадницима с циљем промоције, заштите и имплементације права која националне мањине имају у БиХ, као и ономе што (су) саме мањине (у)чин(ил)е на властитој еманципацији, интеграцији и етаблираности у друштво у којем живе, којег граде и чију судбину дијеле. У такве документе спадају разни извјештаји надлежних државних институција и органа власти (министарства, судови, тужилаштва, полицијске агенције, инспекције, канцеларије омбудсмана, школе и др.), затим извјештаји невладиних организација које се баве артикулацијом феномена националних мањина, па опсервације и налази разних мониторинга, ревизија, као и садржаји медијских третирања живота националних мањина и извјештаји о раду јавних ртв сервиса и штампаних медија. Наравно, до неких спознаја и увида о фактичком друштвеном положају националних мањина данас и овдје могуће је доћи и путем интервјуа самих припадника националних мањина², али се у том случају

² Својевремено смо о истом проблему, тј. методи истраживања друштвеног положаја националних мањина у БиХ и ми мислили нешто другачије. У једном тексту, више промотивно-пропедеутичке нарави и домета, а без довољно мултидисциплинарног и полисемног увида у комплексност истраживаног феномена, написали смо: „Да ли је и шта од горњих начела и норми имплементирано и отјеловљено у свакодневној животној пракси, најбоље знају сами припадници националних мањина и њима треба препустити оцјену о мјери, обиму и квалитету дискрепанције између норме, пројекта, могућности и збиље.“, Слободан Наградић, Социолошко-политиколошко актуелизовање националних мањина данас, „Градишки зборник“, бр. 5, Градишка, 2003., стр. 180. Ово

поставља питање објективности тако добијених података и оцјена, односно валидности и кредибилитета цијелог подухвата који смјера да буде научни или макар понуди нека научна објашњења појединих феномена из корпуса друштвеног положаја националних мањина у постдејтонској БиХ. На жалост истраживача, архива речене провенијенције је тотално несређена и углавном препуштена „глодарској критици мишева“ (Ф. Енгелс), што значада је расута по бројним канцеларијама, депоима, спремиштима, и на бројним другим мјестима, осим у овлашћеним архивским установама, које би требало да их обрађују, класификују, чувају и дају на коришћење.

Б) ИНТЕРМЕЦО: ИЗМЕЂУ НОРМЕ И (СТВАРНОГ) ЖИВОТА

У елаборисању нормативне димензије статуса и перспективе националних мањина у постдејтонској Босни и Херцеговини, да би „прича“ о њима, бар у тој сфери и нивоу њихове егзистенције, била компле(кс)(т)на, треба још указати на један парадокс који рељефно слика, како однос власти у БиХ, а то значи на свим њеним нивоима: заједничке институције БиХ, ентитети, кантони, дис трикт, градови и општине, према проблему националних мањина данас и овдје, тако и конституционалну сложеност државотворних субјеката унутар БиХ, затим на однос спрам међународно-правних докумената и облигација из области људских права, које регулишу питања права припадника националних мањина, те на сву комплексност имплементације тих истих правних норми из конвенција, повеља, декларација, уговора и др., у којима се постулира промоција и заштита права националних мањина. Тек након тога могуће је и има смисла анализовати стање ствари у неколиким конкретним, већ назначеним областима реалног живота припадника мањинско националних колективитета у БиХ.

Ријеч је овдје, поново, али не и дефинитивно, пошто ће јој се, као теми, проблему и рјешењу(?) - из разлога инхерентних њеном садржају и херменеутици њеног значаја и смисла – још неколико пута враћати с циљем и потребом аргументисања неких наших теза и оцјена, о Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе и несвакидашњој чињеници, некој врсти преседана каквог не познаје савремена правна пракса других држава, бар не до успостављања дејтонске БиХ³, да је она у Уставу и правном систему и

накнадно признање својеврсне симплификације приступа испитивању и промишљању феномена националних мањина више свједочи о његовој сложености и захтјевности истраживачког поступка да се он теоријски анализује и освијести, него о неком „чистунству“ писца ових редова.

³ Истине ради, у посљедњих неколико година још неке државе (нпр. Србија, али и друге), зарад тзв. напредовања у европским интеграцијама, су прихватале стање да у њима вриједе и примјењују се неке норме прије него што их прихвати и почне код себе имплементисати Европска унија, односно поједине њене државе-чланице. Излази да су их неке европске интеграционе асоцијације правиле због потреба других, а не ради побољшања свог законодавства.

поретку БиХ прихваћена и учињена обавезујућом на територији БиХ много раније него што је ступила на снагу у државама које су је прве инаугурисале и ратификовале, у складу са одредбама 27. и 28. њеног члана.⁴ Истине ради, слична је „судбина“ у пост-дејтонској БиХ задесила и неке друге међународне документе из области људских права. Све ово треба истаћи због тога што је у БиХ било довољно основе и покрића за дјеловање у сфери заштите људских и других права националних мањина и прије доношења посебног закона о правима националних мањина, чије је усвајање, дакако, вишеструко опортуно, сврсисходно и сувисло, како с обзиром на одвећ уопштене и тешко спроводиве норме из одредби садржаних у Оквирној конвенцији, тако и с обзиром на факт о самом постојању бројних националних мањина у БиХ понаособ, те неопходности да се њихова права и статус и законски уреде, о чему је претходно елаборисано.

Ако се, пак, чекала формална ратификација Оквирне конвенције за заштиту националних мањина да би се стекла легална и легитимна основа за третирање и заштиту националних мањина, онда треба подсјетити на факт да су с тим циљем, са тим мотивима и оправдањем власти могле дјеловати, тј. промовисати и штитити људска права припадника националних мањина у БиХ чак и без ње, Оквирне конвенције..., али полазећи од и позивајући се на, нпр. Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁵, или читав сет других међународно-правних докумената и инструмената које они гарантују и (у) којима се штите права националних мањина, попут: Међународна конвенција о уклањању свих облика расне дискриминације, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Конвенција против мучења и других сурових, нехуманих или понижавајућих поступака или кажњавања, Конвенција о правима дјетета⁶, те Универзална декларација о правима човјека⁷ и других, у

⁴ Подсјећања ради, наводимо да је Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина усвојио Комитет министара Савјета Европе 10. априла 1994. год. Она је за потписивање отворена 1. фебруа-ра 1995. г., а на снагу је ступила 1. 2. 1998. г. пошто ју је ратификацијом прихватило 12 држава-чланица Савјета Европе. У међувремену је још неколико држава подржало и ратификовало Оквирну конвенцију. БиХ је ову конвенцију ратификовала 24. 2. 2000. г., а формално је ступила на снагу 1. јуна те године. С обзиром на ту чињеницу и обавезу која из ње произлази, б-х власти су Комитету Министара Савјета Европе требале доставити први, иницијални извјештај о провођењу те конвенције у БиХ до 1. јуна 2001. г. Међутим, тај Извјештај власти БиХ Савјету Европе достављен је тек 2004. г., и на њега је годину дана касније стигла реакција из Стразбура.

⁵ Овај међународни уговор из подручја људских права је усвојен и отворен за ратификацију резолуцијом Генералне скупштине ОУН од 16. децембра 1966. г., а на снази је од 23. марта 1976. године након што је прихваћен од довољног броја даташњих држава. У БиХ је на снази по основи сукцесије уговора и обавеза које је акцептирала бивша СФРЈ.

⁶ Попис међународних конвенција, уговора и других докумената из области људских права налази се дедицидно набројан у Анексу 1 на Устав Босне и

којима се изричито забрањује дискриминација по било којој основи, па тако и с обзиром на националну припадност, што подразумева и одређивање за, односно припадност националној мањини. То значи да су се права националних мањина могла валидно промовисати, унапређивати, тј. ширити њихов обим или капацитет, штитити итд., и уз покриће/легитимацију само горе набројаних докумената који нормирају и санкционишу људска права. Органи власти су, дакле, комотно могли предузимати неопходне мјере на заштити људских, посебно мањинских права припадника било које националне мањине у БиХ, а да због тога не буду позване на одговорност, или да не буду оптужени за тзв. позитивну дискриминацију, тј. обезбјеђење вишка права националним мањинама. Напротив, „Алат“ и стимуланс за то садржани су управо у Оквирној конвенцији СЕ за заштиту националних мањина. Даља елаборација ће показати да ли се, шта и колико (у)радило с циљем имплементације права припадника националних мањина, у првом реду провођењем међународних и домаћих правних инструмената (устава и закона итд.) у постдејтонској БиХ, укључујући и њене ентитете.

Све претходно наведено у вези са Оквирном конвенцијом СЕ за заштиту националних мањина, али и уставима и законима у БиХ, РС, затим у ФБиХ и, напоскон, дистрикту Брчко БиХ, само је аргумент за оцјену по којој би у БиХ, Републици Српској такође, требало довољно да се зна о националним мањинама, макар кад су легислатива и други правни документи у питању. Другим ријечима, националне мањине, бар на феноменолошкој равни и макар за један сегмент и слој овдашње јавности – онај који би *ex officio* морао знати о документима које је држава усвојила, потписала или приступила им – нису, или би требало да нису више *terra incognita*, односно непозната тема. И то управо због тога што је БиХ, као што смо напријед показали, (била) прва држава у Европи у којој је Уставом прописана обавеза примјене одредби Оквирне конвенције за заштиту националних мањина. Такође, доказано је да је то, тј. самоприхваћена облигација имплементације, чак без икаквих резерви на било који њен члан, став или алинеју, Оквирне конвенције Савјета Европе касније нормирана и у свим законима о заштити права припадника националних мањина у БиХ и њеним ентитетима. И због тога се не може рећи, односно и то је аргумент за оцјену да националне мањине у БиХ нису и не би требало да буду *terra incognita*. Овај закључак изводи се можда и у наивном увјерењу да бар они који су поједине правне или чак и политичке документе усвајали, потписивали или ратификовали, знају

Херцеговине, цит. издање, стр. 14-15., који је касније преузиман у бројним другим публикацијама и издањима.

⁷ Ријеч је о документу који је прокламован резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација од 10. децембра 1948 г. Наведено према: *Права човека – зборник докумената о правима човека*, уредник др Владан Васиљевић, „Прометеј“, Београд, 1991., стр. 36-41.

и њихову суштину, смисао, сврху и домете, ако то већ не зна најшира јавност. На жалост, егзактне спознаје о томе у БиХ и РС нема, можда и због тога што о томе до сада овдје нису проведена било каква озбиљна емпиријска социолошка и политиколошка истраживања. Према томе, комплементарно претходним увидима, чак и прије него што су у БиХ донесени одговарајући закони о заштити права националних мањина, постојао је, као што је овдје већ наговијештено, правни инструментариј за њихову правну заштиту, а органи и институције власти су имале на располагању довољно капацитета и механизма за промоцију и заштиту људских права припадника националних мањина и, у складу са тим, етаблисање било каквог њиховог друштвеног положаја.

Напријед експлицирано има „функцију“ аргументације тезе по којој држави и ентитетима у БиХ, од Дејтона до данас, није недостајало легалитета и легитимитета за дјеловање у промоцији и заштити људских права националних мањина, поготово што захтјеви у тој области нису (били) неиспуњиви, што је већ било неке традиције у ситуирању мањинских проблема и модусима њиховог рјешавања, а посебно због тога што је то нешто са чим су се власти, политичари и други релевантни субјекти и фактори у БиХ неминовно морали и још морају суочавати. И док би се још некако и могла разумјети, иако не, са неког аксиолошког становишта, и оправдати, апстиненција власти у чињењу „поправки“ положаја националних мањина у сфери политике, првенствено њихове партиципације у институцијама власти, затим њиховог третирања у законима, али и у недовољном и неефикасном поступању власти с циљем укључивању/запослења припадника националних мањина у институције власти и јавне службе, дотле је теже објаснити, инволвираним и заинтересованим субјектима, прије свега припадницима конкретних националних мањина, и прихватити чињеницу да у ових 20 постдејтонских година б-х историјско-политичке и реалне егзистенције од завршетка рата, нису предузете све, поготово не довољно ефикасне, мјере да се отклоне неки неспоразуми и непотребна закидања права припадника националних мањина у области образовања, културе, медија информисања, топонимије и других тема за које смо претходно већ установили да индицирају реални друштвени положај припадника националних мањина, и да не подразумевају високу цијену и утрошак енергије/ресурса, у било којем погледу. Можда су за такво стање ствари, како мисле неки⁸, донекле одговорне и криве и саме националне мањине, односно њихова удружења и друге невладине организације, због тога што нису „агресивније“ у својим наступима у јавности и дијалогу са представницима власти, али је то тешко егзактно

⁸ Упореди: Проф. др. Неђо Милићевић, *Људска права и основне слободе националних мањина у правном систему БиХ*, оп. цит., стр. 29. Слично мисли и др Миле Дмичић, цит. дјело, стр. 26. Држимо да без сагласности и подршке власти саме мањине могу мало урадити, па и у тој области.

доказати, о чему ће се детаљније и конкретније још говорити у наредним пасусима ове расправе.

Прије самог „скенирања“ и анализе реалног стања националних мањина и друштвеног положаја њихових припадника у постдејтонској БиХ, односно макар дескрипције социјалног статуса тих друштвених група након што су методско-теоријски ситуиране у поједине конкретне регије друштвене егзистенције, попут политике, културе, образовања, запошљавања, информисања итд., неопходно је још једном осврнути се и фокусирати на „духовну ситуацију времена“ (Јасперс), на стање, садржаје социјалне свијести у б-х транзиционом друштву, на традицију промишљања и рјешавања појединих питања у вези са статусом националних мањина као колективитета и правима њихових припадника, како би се боље „осликао“ и нијансираније разумјела цјелина друштвеног контекста и историјских силница унутар којих повијесно живе националне мањине чији хабитус се покушава освијестити и мисаоно рекапитулисати. Јер, и најопштија начела (уколико формулација није плеоназам, будући да су начела увијек посљедице неког апстраховања, да су израз/сукус оног што је опште, универзално) морају се операционализовати у конкретним друштвима и државама, у реалним социјалним околностима, морају их имплементисати конкретни, живи људи, са свим својим акцидентцијама и појединачним детерминацијама, од материјално-економских, идеолошких, образовних, политичких, конфесионалних, традицијских, до породичних, менталних, обичајних (навике и привике) итд. Због тога је важно да се разумије социјални контекст, политичка конфигурација, идеолошки профил, дискурс, те навике и аспирације друштвених група и субјеката, укључив и појединце и њихове наративе у времену и околностима у којима је на дневном реду историје босанскохерцеговачког постдејтонског друштва и државе било ситуисање, промишљање и рјешавање питања друштвеног положаја националних мањина.

Јер, без обзира на факт што се у процесу разбијања претходне државе у грађанским ратовима 1991-1995. г. промијенио карактер друштвеног уређења, политичког система, што се власти у постдејтонској БиХ и Републици Српској легитимишу другим вриједностима, средствима, процесима и резултатима у односу на ону преддејтонску, социјалистичку, по својеврсној социјалној инерцији су остали у животу, на дјелу и даље функционишу неки садржаји вриједности и обрасци понашања који су рефлекс, продужетак старог режима, израз друштвених околности легализованих једнопартијским политичким системом југословенског социјализма. Једноставно је питање због чега је то тако, али је одговор на њега изузетно комплексан и нужно мора бити изнијансиран и мултидисциплинаран; о томе се морају питати, јер имају шта рећи, не само социологија, политикологија, историја или право, него и економија, психологија, етнологија, психијатрија и друге науке о друштву и човјеку. Такво питање се поставља и одговор на њега потражује, заправо је нужан,

понајвише због тога што се код неких овдашњих и ововремених политичких фактора, тачније: субјеката (политичке странке, институције власти: министарства, агенције, фондови, али и поједине невладине организације, професионалне асоцијације, образовне установе, па и неки медији комуникације, поједини елементи унутар одређених вјерских заједница и др.), јавља дилема, па чак и сумња да ли и шта уопште треба чинити у тој сфери, тј. рјешавању статуса националних мањина и права њихових припадника, па да се стање у њој суштински промијени набоље, а да то не буде на уштрб права већине, конститутивних народа, да се не наруши какав-такав баланс политичких позиција, моћи, права, успостављених Дејтонским мировним споразумом праксом коју он нормира и санкционише, којим су бар за неко вријеме пацификоване, не и трајно отклоњене политичке тензије, а посебно неузроци конфлик(тим)а који су довели до претходног грађанског рата. Овим се хоће казати да се у досадашњој постдејтонској б-х историји, а нарочито у првих пет, односно осам постратних година, није увијек довољно чинило на промоцији и заштити права националних мањина у цијелој БиХ, а не само у Републици Српској, или, пак, у Федерацији БиХ, због страха од нарушавања равнотеже и тек дефинисаних односа између њена три конститутивна народа, дакле у и због атмосфере у којој би отварање и актуелизовање нових, деликатних питања као што је питање људских права припадника националних мањина било рециповано као отварање Пандорине кутије. С друге стране, код дијела јавности састављеног од припадника старије популације и оних политичких снага које су изражавале њихове аксиолошке преференције и аспирације, као и појединих елемената и слојева структуре б-х друштва склоних традиционализму, у овом случају боље рећи евоцирању успомена на предратни политички систем - и контекст, дакако – које колоквијално, што значи и непрецизно, именујемо југоносталгичарима, преовладало је мишљење да, заправо, проблем националних мањина у БиХ, као дијелу бивше заједничке државе, СФР Југославије, и не постоји, па чак ни као проблем људских права припадника националних мањина.

Постојало је, дакле, у великом дијелу јавности снажно увјерење да мањинска права као таква нису угрожена, да не постоји проблем људских права националних мањина, односно да је питање њихових права, положаја итд. одавно већ (било) ријешено, још у вријеме социјализма и имплементације политике братства и јединства „свих наших народа и народности“. Шта-више, у то вријеме, у предратној СФРЈ и СРБиХ, не само у политичком или идеолошком дискурсу, него и у теоријском, *in-clusive* и онај који се самодоживљавао и саморекламирао као научни, синтагма „националне мањине“, као што је напријед показано, није се уопште користила. Умјесто ње у званичној а касније и медијско-информативној и колоквијалној употреби били су, као што је више пута показано у овој елаборацији, појмови „народност“ и „етничка заједница“, односно „етничка

група“.⁹ Аутори те преинаке наивно су вјеровали – наравно, не сви, јер било је и оних који су то свјесно, с идеолошком мотивацијом и циљем проноснирали и наметали - да ће пуким преименовањем процесâ, односâ, појава, ствари, догађаја и сл., заправо промијенити саму суштину, револуционисати садржаје, сам битак друштвених односа; у „нашем случају“ то се реперкутовало на схватање да у друштву пуне афирмације и равноправности свих народа не може бити националних мањина, односно да само због тога што су мањине не смију бити у неравноправном положају, не смију имати мања права, или бити изложена било којој врсти сегрегације, нити може бити социјалне праксе у којој оне у било чему смију бити дискриминисане – јасно, по тадашњим аксиолошким мјерилима дискриминације. Због тога, тј. да ни једна национална мањина *de facto* то не би била и *de iure*, дакле, да оне не би у свом положају у нечему биле закинуте, обесправљене, смишљена је нова ријеч, кованица - народност, у увјерењу да ће самим тим што нема назива национална мањина нестати и мањински статус, па и сам осјећај мање/ниже вриједности, фрустрација због припадности мањини појединих народносних заједница и(ли) група, такав статус у збиљи бити докинут, бити остварена национална еманципација тако што ће сви бити изједначени у колективним правима, без обзира на повијесни, правни, политички, етнички, културни, територијални, језички, духовни и демографски легитимитет, супстанцијалитет и потенцијалитет народа/нација и народности, односно етничких заједница/група, а фактички националних мањина. Другим ријечима, код дијела јавности и политичких снага, чак и оних који свој легитимитет црпе из антисоцијализма и антијугословенства, макар оне то и (не)вјешто прикривале, свијест, захваљујући дебелим идеолошким наслагама и образцима из прошлости, још увијек „функционише“ по моделу који

⁹ У оновременом идеолошко-политичком и квазитеоријском вокабулару термин **народност** односио се на оне националне мањине чије су матичне државе биле сусједне државе ондашњој СФР Ју-гославији, а етничке заједнице или групе су оне садашње националне мањине које у БиХ живе а њи-хове државе матице или државе из којих потичу, односно оне које чак и немају својих националних, матичних држава, нису се граничиле са бившом Југославијом. Према тој критериологији, у категорију народности спадали су: Италијани, Мађари, Румуни и Албанци (а унутар СФРЈ још и Бугари, Аустријанци и Грци али њих, као што смо видјели, нема у попису националних мањина у БиХ 1991. г.), а етничке заједнице чинили су: Украјинци, Руси, Русини, Турци, Јевреји, Роми, Пољаци, Чеси, Словаци и Нијемци. Родоначелник ове теорије која је инаугурисала речену дистинкцију између народности и етничких заједница је познати партијски идеолог и функционер Едвард Кардељ. Његову „науку“ слиједили су и бројни други партијско-идеолошки трабанти и пропагандисти, а понекад и социолошко-политиколошки теоретичари попут нпр. Стипе Шувара, Владимира Бакарића, Хамдије Поздерца, Кире Хаџи-Василева, Франца Шетинца, Шпире Галовића, Ивана Перића, Душана Биландића, Нандора Мајора, Црила Рибичича, Првослава Ралића, Хајредина Хоџе, Радована Радоњића, Нијаза Дураковића и других. Та „парадигма“ била је у наукама о друштву у СФРЈ владајућа и обавезна све до 80-тих година прошлог вијека

сугерише и сублимише народна мудрост вјековима - „што је баби мило, то јој се и снило“.

Додуше, истини за вољу, мора се признати да су поменути колективитети народносне провенијенције и детерминације из тог периода, друштвеног и политичког хабитуса, у много чему заиста имали равноправан статус и ријешена основна правна, политичка, културна, језичка, образовна, па и медијско информативна и конфесионална питања и изазове. Али, ондашње власти су и тада правиле одређену – оне су то називале и афирмисале чак – позитивну дискриминацију: неке народности су биле „равноправније“ од других, а посебно се такав приступ и валоризација могу констатовати, тј. односити на тзв. етничке заједнице. На примјер, Албанци су заиста били привилегована народност – не само што су своја политичка и друга мањинска права остваривали у аутономији високог степена, тј. САП Косову и Метохији, него су играли важну улогу и на нивоу савезне државе: имали су низ челних функција у тадашњој Југославији: од синдикалне, омладинске, народнофронтовске (ССРН), привредне, до извршно-политичке, партијске и државне, попут члана Предсједништва и предсједавајућег Предсједништва СФРЈ, на примјер.¹⁰ Слично су третирани и Мађари, с тим што су они више форсирани у сфери културе, образовања, спорта и умјетности него у подручју политике. Нису лоше пролазили ни Пољаци, Чеси, Словаци, Румуни, Русини, Украјинци, Турци и Јевреји, а што је углавном зависило од актуелних политичких односа са државама, њиховим матицама. Зато у овом низу нису споменути, нпр. Италијани, Бугари, Аустријанци, Руси, Армени, управо због тога што је њихов положај варирао и пратио квалитет, садржај и ток односа између СФРЈ и Италије, Аустрије, Бугарске и СССР. У таквој констелацији односа и вриједносних критеријума, најлошије су пролазиле мањине које нису имале јаку „залеђину“, односно иза којих нису стајале њихове матичне државе, као што су Роми, Цинцари, Власи и други. Такође, истина је да су и народности и етничке заједнице/групе имале, као колективитети, реалтивно добро организовану инфраструктуру, од културно-умјетничких друштава, драмских и пјевачких секција, до локалних електронских и штампаних медија информисања, часописа за књижевност, културу и умјетност, школа на матерњем језику или бар одјељења у којима се изучавала национална историја, језик, култура и традиција, да су имали своја издавачка предузећа, етномузеје, галерије, цркве, несметану (у зависности од политичких прилика, дакако) прекограничну сарадњу итд., а припадници мањина

¹⁰ Довољно је само присјетити се имена као што су Фадиљ Хоџа, Али Шукрија, Вели Дева, Кољ Широка, Цавид Нимани, Азем Власи, Синан Хасани, Хашим Реџеџи, Али Хадри, Хајредин Хоџа, Махмут Бакали, Реџеџи Ћосџа, Абдурахман Шаља и други па да се схвати колико су Албанци из Космета били пажени и мажени у претходној заједничкој нам држави, иако су били и остали национална мањина у њој.

дефинисаних као народности и етничке заједници, узети(х) индивидуално, имали су готово нормалну хоризонталну и вертикалну друштвену проходност и промоцију, у много чему бољу и ефикаснију него њихови сународници у матицама или, пак, у државама остале дијаспоре у којима су већ били на снази закони који санкционишу мањинска људска права.¹¹ Поједностављено казано, нека права националних мањина су идентификована као таква, легитимисана и ефикасно промовисана и штићена неколико година прије Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе, чак и прије него што је ратификована Европска конвенција о људским правима и основним слободама. И управо из свих овдје овлаш набројаних, као и многих, па и оних неспоменутих, чињеница, које су, истовремено, и разлози, оправдање и алиби за описано и валоризовано мњење, доста људи у БиХ и данас вјерује да је баш све у реду кад су националне мањине посриједи и да се ту нема шта посебно мислити, преиспитивати, редефинисати и чинити. Напротив! А такво мнијење не може а да се не одрази, да не упливише на свијест и понашање основних политичких снага и надлежних власти задужених за артикулацију феномена националних мањина. Дакако, то се онда реперкутише и на укупни друштвени положај припадника националних мањина и у постдејтонској БиХ.

Међутим, *anno domini* 2012. г., па и у периоду од завршетка грађанског рата и конституисања дејтонске БиХ, у њој, а самим тим и у Републици Српској и Федерацији БиХ, историјска ситуација *vis-à-vis* националних мањина, у многим сегментима, је значајно другачија. У претходним поглављима и одјељцима је већ елаборисан њихов актуелни уставно-правни статус, нарочито третман у законима, указано на неколике контроверзе и искушења њиховог положаја, те овлаш скицирани обриси фактичког живота (припадника) националних мањина у новонасталим историјским и политичким условима у БиХ уназад, најмање, деценију и по. То је „platzdarm“ са којег (треба да) се полази у анализу стварног друштвеног положаја националних мањина у постдејтонској БиХ. Прије тога сувисло је још подсетити на неколике процесе, односе, релације, токове, збивања и догађаје о којима до сада није било говора у овој експликацији, који, с једне стране, показују шта су све (у)радиле власти и други субјекти у постдејтонској БиХ с циљем промоције и заштите људских права припадника националних мањина и етаблисања њиховог друштвеног положаја адекватног потенцијалитету, ресурсима, улогама и резу-

¹¹ То не значи да и тада, у т(акв)им социо-политичким околностима, није било појединачних инцидената и дискриминације појединих припадника народности/националних мањина, да у неким сегментима јавности није било стигматизације неких народности или етничких заједница, посебно кад су Роми, Албанци/Шиптари, Цинцари, Власи и други у питању. Иако је то тачно, из тога се не може извести закључак да су припадници тих мањина као колективитети били дискриминисани.

латима које су остварили припадници националних мањина у друштвеној историји БиХ, те, с друге стране, бацају више свјетла на сам ток, квалитет и исходе имплементације појединих правних норми (устава, закони, статути, одлуке, инструкције итд.), политичких докумената (резолуције, декларације, акциони планови, платформе и сл.), акције органа власти и невладиних организација итд., вођених због и усмјераваних ка артикулацији социјалног статуса националних мањина, њиховој еманципацији, интеграцији у друштвени хабитус, елиминисању дискриминације према њима и побољшању укупног њиховог друштвеног положаја. Другим ријечима, друштвени положај припадника националних мањина не детектује и не идентификује се само неком минуциозном вивисекцијом и евалуацијом уставних одредби о њима или категорији „остали“ под којом се мањинско-националне друштвене групе у постдејтонској БиХ скривају, односно констатацијом изостанка третирања националних мањина у већини највиших правних аката у земљи (државни ниво, ентитети, кантони, дистрикт) и рођењем „крокодилских суза“ на(д) тим фактом, или, пак, само анализом имплементације Закона о заштити права националних мањина, како државног тако и ентитетских, односно других закона у којима се, како смо напријед показали, из овог или оног аспекта тангирају и националне мањине, него и опсервацијама о цијелим лепезама информација и података о њима из других извора, другачије генезе и провенијенције. Непристрасан приступ феномену националних мањина и објективна нализа њиховог статуса у постдејтонској БиХ показује да је, без обзира на све спорости, недоследности, парцијалности и отпоре имплементацији законâ у којима се нормира нека сфера егзистенције релевантна за социјални статус припадника националних мањина и упркос томе што су неки од њих контроверзни, старомодни и недовољно конкретни, стварни положај припадника националних мањина у БиХ, у оба њена ентитета, данас је значајно бољи. То се може доказати и својеврсним емпиријским путем, јер то види, чује и може да прочита у медијима информисања, који су већ, уназад неколико година, опосебили неке емисије, односно рубрике, нарочито у Републици Српској. Наравно, из претходно елаборисаног не слиједи нужно, у смислу неке формално-логичке конклузије, да је фактичко стање људских права припадника националних мањина у Републици Српској аутоматски и драстично боље, повољније у односу на мањинска људска права у Федерацији БиХ, иако је уставно и законски, нормативно-правно дакле, боље постављено и ријешено. Не ради се овдје примарно о томе, него је посриједи тек запажање да је, гледано само уставно-правно, у Републици Српској мање институционалних и правних препрека за уживање и заштиту људских права националних мањина, како индивидуалних тако и колективних. Разумије се, сасвим друга димензија те нарације је одговор на питање да ли је то тако „на терену“, како то кажу политички прагматисти и оперативци, у сфери свакодневних

демонстрација конзумације тих права, за што има индиција, али о томе ће више бити ријечи у наредним дијеловима овог одјељка.

Несумњиво, понајвише је урађено на промоцији и заштити права припадника ромске националне мањине, бар је готово све транспарентно што је (у)рађено у вези са заштитом права ове, како смо је претходно већ дефинисали, најбројније и, истовремено, социјално најугроженије, националне мањине. Ако ништа друго, а има довољно аргумената за оцјену којасе овдје пласира, чињеница да су од стране власти у БиХ урађени и јавности представљени битни документи, програми и планови активности, као што су Стратегија за рјешавање проблема Рома у БиХ (2005), Акциони план за рјешавање проблема Рома у области: стамбеног збрињавања, запошљавања и здравствене заштите (2008), поред раније (2004) усвојеног Акционог плана за задовољавање образовних потреба Рома и припадника осталих националних мањина у БиХ, довољно говори да је ромско питање у БиХ (било) актуелизовано, тачније, да су предузимани озбиљни кораци и мјере власти с циљем рјешавања најургентнијих проблема са којима су се суочавали, а неки и данас суочавају, припадници ромске националне мањине. Разумије се, и међу том популацијом има оних који су незадовољни својим социјалним статусом, због тога што им неки проблеми још нису ријешени, што су и даље на маргини друштвених токова и сл., али то не умањује вриједност резултата који су постигнути, а који се реперкутују на побољшање друштвеног положаја највећег броја припадника те мањине, а тиме и националних мањина као таквих. О свему овоме биће још ријечи.

В) УЧЕШЋЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ПОЛИТИЧКОМ ЖИВОТУ И ЗАСТУПЉЕНОСТ У ОРГАНИМА ВЛАСТИ

Као што је на претходним страницама већ описано и п(д)оказано, уставни положај националних мањина у Босни и Херцеговини, тачније казано: положај националних мањина у Уставу Босне и Херцеговине, упркос многим иницијативама, неким конкретним приједлозима и бројним жељама директно заинтересованих субјеката (а то су углавном саме националне мањине, тј. њихова удружења и тијела, као и неколике НВО те провенијенције) за његову ревизију и интерполацију у њега оних одредби у којима би се признала субјективност и легализовала права националним мањинама, до његове измјене ипак није дошло, па се националне мањине и даље под тим именом не помињу у том највишем правном акту државе, због чега би се само на основи његовог текста и норми, дакле јуристички *stricto sensu* анализирано и евалуисано, могло закључити да је остао исти, непромјењив више од деценију и по. Међутим, ситуација са уставима ентитета, односно са правним положајем националних мањина онако како су оне третиране и етаблисане у ентитетским уставима, је ипак значајно другачија, а што (је) за директну посљедицу има(ло) промјену фактичког положаја националних мањина, тј. њиховог значајно озбиљнијег и већег учешћа у политичком животу,

већој и садржајнијој заступљености у тијелима власти, нарочито законодавне, на ентитетским нивоима и у „механизмима“ који су се институционализовали као партнери ентитетским, кантонским и општинским властима.

Наведено је да је до тих промјена дошло након имплементације Одлуке Уставног суда БиХ о конститутивности народâ на цијелој територији БиХ (2000. г.), послије чега је дошло до обимнијих и озбиљнијих измјена и допуна устава Републике Српске и Федерације БиХ (2002), које су обухватиле и последициле преинаком статуса националних мањина. Додуше, не номинално, јер је и даље у тим правним актима остао у употреби термин „остали“, чији садржај углавном попуњавају националне мањине и они који се никако национално не идентификују, али је важно да се статус припадника националних мањина реално промијенио, и то на боље, па све схоластичке расправе о номинализму и/или реализму *vis-a-vis* права припадника националних мањина након речених промјена ентитетских устава треба архивисати. Истине ради, а с обзиром на правно промишљање феномена статуса националних мањина у уставима којих у постдејтонској БиХ има више (13), интересантније и изазовније је питање имплементације уставне норме – која постоји у Дејтонском мировном споразуму - о **обавези усклађивања устава ентитета са Уставом БиХ**¹², с обзиром да би то, кад би се буквално, некреативно имплементисало, за последицу имало умањење, одузимање обима и квалитета људских права гарантованих припадницима националних мањина у уставима ентитета, а што би било директно противно одредби Устава БиХ којом се то забрањује.¹³

¹² То је изазовно за правну науку и струку с обзиром на чињеницу да се у Уставу БиХ, као што је више пута показано у овој елаборацији, националне мањине као такве не помињу ни у Преамбули ни у његовом нормативном дијелу, изузев у навођењу међународних инструмената о људским правима, а једина „асоцијација“ на њих је категорија „остали“, па се онда с разлогом поставља питање са чим се, а-рго-про тог питања, уставни ентитета треба и могу да ускладе, тим прије што је у њиховим уставима сасвим конкретно нормирано како (треба да) се имплементирају нека, прије свега политичка и грађанска, права оних који не припадају конститутивним народима, а међу таквима је највише оних који припадају националним мањинама. С обзиром на чињеницу да уставни ентитета гарантују шири и садржајнији обим права припадницима националних мањина, да су директнији у нормирању облигација власти и начина њиховог испуњавања, да су императивнији, посебно у односу на Устав БиХ, с правом би се могао испоставити захтјев да се онда Устав БиХ хармонизује са уставима ентитета. Међутим, описани правни „неологизам“ је тек израз, рефлекс историјско-егзистенцијалне инверзије која је само још један доказ тези о БиХ као држави апсурдâ и тако ју треба и схватити и према њој се односити.

¹³ То се директно нормира у члану X, тачка 2. „Људска права и основне слободе“, у којој се каже: „Ниједан амандман овог Устава не може да елиминира или умањи права и слободе из члана II овог Устава или да измени ову одредбу.“ Наведено према: *Устави – Босне и Херцеговине, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске, кантона Федерације БиХ*, цит. издање, стр. 42. Отуда и очигледне правописне грешке у цитату.

Имплементација измјена и допуна уставâ ентитѐта одмах је дала конкретне, фактичке резултате, посебно у Републици Српској, у којој је 2002. године формирано Вијеће народа као специфично тијело законодавне власти, у које су, у складу са претходно усвојеним амандманима на уставе ентитета, кад је прописан и састав посланика/делегата у вијећима народа, и одређено да у њима, поред делегата из реда конститутивних народа изабраних по одређеним критеријумима и размјерама, партиципују и припадници/ представници друштвене и политичке „групе“, „остали“, унутар које су најбројнији они који се декларишу као припадници националних мањина¹⁴, изабрана четири (4) делегата, односно посланика, чему су они ближи по функцији коју обављају, иако не и по начину на који су изабрани на изборима¹⁵.

Тако су националне мањине, истина једним реверзибилним, заобилазним путем, доспјеле у органе и тијела највиших законодавних вла̀сти ентитѐта. У Републици Српској, у Вијећу народа, партиципују четири (4) представника „осталих“, заправо националних мањина¹⁶, од којих су троје делегата из реда оних националних ентитета које познају и признају и државни и ентитетски закони о заштити права припадника националних мањина и који се јавно идентификују као стварни припадници словеначке, јеврејске и црногорске националне мањине, док се један делегат самоидентификовао као представник уставне категорије „остали“, као Југословен, премда је то категорија коју, као националну мањину, како је напријед показано, не акцептује и не признаје/санкционише Закон, упркос томе шта о том проблему мислили, како сами бивши Југословени¹⁷, тако и/или други актери, а међу њима и теоретичари

¹⁴ Већ смо, на више мјеста у овој елаборацији доказали да се у БиХ под уставном категоријом „остали“ не „крије“ и нема готово никог другог до припадника националних мањина, тачније: има само још оних који се нису изјаснили да припадају било којем народном ентитету и идентитету, којима тај идентитет ништа не значи па га чак и негирају, или се пак, из егзибиционистичких разлога, изјашњавају и поистовјећују са националности нпр. Ескимма, Папуанаца, Индијанаца, Кинеза итд.

¹⁵ Делегате у Вијеће народа Републике Српске, а исто је и у Дому народа Парламентарне скупштине Федерације БиХ, бира Народна скупштина РС, односно Представнички дом Парламентарне скупштине Федерације БиХ.

¹⁶ Чињеница је да у ентитетским посланичким клубовима - прије свега у РС, јер је у Федерацији БиХ и одраније постојао Дом народа, са делегатима из групације „остали“, у најмању руку „необичне“ националне припадности - данас сједе и припадници националних мањина, и то баш због тога што су такве националне детерминације, тј. припадници мањина, а не зато што припадају или су чланове ове или оне политичке партије или опције које их, такође, могу довести до посланичког мандата, а што је у БиХ и ентитетима одавно већ на дјелу, да међу страначки изабраним посланицима има и припадника националних мањина.

¹⁷ На простору више држава насталих на развалинама ех Југославије постоји неколико невладиних организација, удружења и иницијатива које се, из различитих мотива, са различитим легитимитетом идеолошким покрићем и

националног питања у некадашњој СФРЈ, односно строги легалисти који се стриктно позивају на резултате посљедњег пописа становништва у СФРЈ и у БиХ, а у којима су у рубрици „остали“ фигурисали и Југословени, упркос томе што и они знају да данас Југословена има тек толико да се не може тврдити да их уопште нема.

Синхроно тој ревизији ентитетских устава - чија је једна од битних консеквенција (била) и хармонизација Устава Републике Српске са Уставом Федерације БиХ у дијелу који се односи на успостављање Вијећа народа РС¹⁸ - и имплементацији облигације о заступљености оних који не припадају конститутивним народима у тијелима законодавне власти, је (било) усвајање Закона о заштити права припадника националних мањина у Парламентарној скупштини БиХ у којем, као што је овдје опширно приказано, је нормирана обавеза о заступљености националних мањина у институцијама власти. А опште је мјесто савремене демократије да ма чије заступљености у тијелима било којих власти, па тако и припадника националних мањина, нема без избора. Тако је и у постдејтонској Босни и Херцеговини у којој је, додуше, демократија у озбиљном дефициту, у много чему суспендована и надзирана, али то је с једне стране посљедица њеног правно-политичког уређења, историјске прошлости и ововремене конфигурације, а с друге стране, осим што је посљедица она је истовремено и предуслов одржа(ва)ња какве-такве политичке стабилности и мира, односно израз бојазни актера њене историјско-политичке егзистенције и „протектора“ са стране да би либерална демократија довела до још веће дисфункционалности б-х државу, односно легализовало њену дисолуцију. Због тога је питање избора и изборног законодавства изнимно важно за имплементацију норми из Закона о заштити права припадника националних мањина о представљању и учешћу националних мањина у органима власти, како је то тим законом регулисано.¹⁹ С тим циљем и јесте уследила ревизија изборне легислативе до које је дошло, како је овдје претходно показано, већ 2004. године, али она није, из формално-процедуралних разлога, имплементисана у изборима за органе власти локалних самоуправа одржаним те године, чиме су политичка права припадника националних мањина, у тој сфери и мјери, несумњиво

коначним циљевима, боре за озакоњење Југословена као националне мањине у легислативама тих држава, о чему је одржано неколико „округлих столова“ и других сесија.

¹⁸ Та иновација се није односила на Федерацију БиХ јер је њен парламент одраније, од самог успостављања Федерације БиХ Вашингтонским споразумом 1994. г., имао Дом народа, иако са другачијом структуром и надлежностима у односу на новоуспостављено Вијеће народа Републике Српске, које није дио, дом Народне скупштине РС, него самостално, у односу на њу независно тијело, па је опет остала одређена, према мања, асиметрично у организовању законодавне власти у ентитетима, што није препрека њиховим односима и сарадњи нити функционисању институција БиХ.

¹⁹ Ријеч је о члановима 19. и 20. Закона о заштити права припадника националних мањина, а говото исто прописују и ентитетски закони.

(била) закинута, а укључивање припадника тих социјалних група у јавну сферу и учешће у институцијама власти, тј. отклањање те димензије и садржаја дискриминације пролонгирано до даљњег.

Разумије се, имплементација ових, као и било којих других закона у постдејтонској БиХ не слиједи аутоматски, сама по себи, без отпора, одуговлачења, опструкције, посебно у босанскохерцеговачким условима у којима поштовање и примјена закона није на високом мјесту на лествици друштвених вриједности и приоритета, па је тако неко вријеме било и у постдејтонској БиХ у вези са провођењем два круцијална закона за политичку позицију националних мањина која, следствено, индицира и детерминише и њихов реални социјални положај. Због тога не би било тешко детектовати још неколике животне садржаје и социјалне процесе и односе из којих је видљиво опструисање провођења Закона о заштити права припадника националних мањина у БиХ, али то није примарна интенција ове експликације²⁰, јер се само у позитивној примјени тог и других закона може сагледати, како валидност легислативе, тако и посљедице њене имплементације на стварни друштвени положај социјалних група, па тако и националних мањина. Ту је коријен виšekратних активности с циљем реформе изборног законодавства у БиХ. Међутим, тек са измјенама и допунама Изборног закона БиХ, које су усвојене у првој половини 2008. г., та легислатива је омогућила већу партиципацију припадника националних мањина у законодавним тијелима власти на нивоу локалних заједница у БиХ, тако да су већ послеје тада одржаних избора за органе локалних, тј. општинских органа власти, многи изабраници националних мањина, управо због тога што су припадници мањинских заједница и што су директно, од стране самих грађана-бирача, често и без страначке припадности и посредовања, постали одборници у општинским скупштинама. Због тога, тј. због начина на који су изабрани и с обзиром на покриће и легитимитет који имају простим фактом да су сами припадници мањинско националних група, могло би се, једноставно/једнострано закључујући, очекивати да управо ови, са демократском легитимацијом изабрани, политички представници/припадници националних мањина, заједно са оним припадницима мањинских заједница који су изабрани са лјиста политичких партија, као њихови припадници или представници, дају значајан допринос афирмацији права припадника националних мањина, те бржем и ефикаснијем рјешавању, како колективних мањинских права, тако и индивидуалних права припадника националних мањина. За сада, додуше, само на нивоу локалних заједница и

²⁰ Умјесто тога на овом мјесту треба истаћи, зарад објективности приступа, и неке позитивне процесе и примјере у сфери заштите људских права припадника националних мањина и самих националних мањина као колективитета, чак и мимо и изван контекста имплементације Закона о заштити права припадника националних мањина и Изборног закона БиХ, како би се још боље разумјела фактичка позиција националних мањина данас и овдје. Јер, од питања формално-правног статуса, далеко је важнији стварни положај националних мањина.

њихових управа, а кад и уколико се Изборни закон БиХ промијени и у другим садржајима, и на осталим нивоима власти у БиХ, али и то треба подврћи објективној анализи како би се (у)видјело која је стварна корист за заједнице националних мањина од изабраних општинских одборника из њихових редова. Јер, управо се од изабраних одборника-/вијећника очекивало, и још се очекује, да, заједно са другим изабраницима и званичницима који су припадници националних мањина, буду онај друштвени и акцелератор социјалних промјена статуса националних мањина, суштинске промоције њихових интереса и заштите људских права њихових припадника итд., а самим тим и јачања, учвршћивања друштвеног положаја мањина етничког исходишта и детерминације. Спорно је да ли је то у стварности (било) тако.

У чему се још састоји и огледа фактичка посљедица имплементације изборне легислативе у дијелу који се тиче права припадника националних мањина?

Прије свега, битна консеквенција примјене Закона о измјенама и допунама изборног закона БиХ је чињеница да су након локалних избора 2008. г. у 32 скупштине општина/општинска вијећа ушли припадници националних мањина. У три локалне самоуправе²¹, изабрана су по двојица припадника националних мањина и, заједно са осталим одборницима/вијећницима, који су репрезентовали политичке странке као субјекте изборног процеса, а декларисали се као припадници неке националне мањине, то је до тада био највећи број припадника националних мањина заступљених у институцијама локалних законодавних власти у укупној историји БиХ.²² Разумије се, показују то голе чињенице, и тада изабрани одборници/вијећници у највећем броју скупштина били су припадници или макар представници политичких странака, а не само чланови удружења националних мањина или других нестраначких субјеката овлашћених за кандидовање, односно независни кандидати.²³ За извођење социолошки релевантних закључака о друштвеном положају националних мањина у сфери политике и партиципације у институцијама и тијелима власти у постдејтонској БиХ, неопходно је у аналитичко

²¹ Ријеч је о општинама Лукавац и Доњи Вакуф, те Брчко Дистрикту БиХ.

²² Ипак, не треба заборавити ни факт да је у неколиким б-х општинама и прије имплементације поменутог закона било одборника из редова националних мањина, али су они тада представљали искључиво политичке партије.

²³ Осим тзв. независних кандидата (којих је било највише) и кандидата удружења грађана, остали одборници/вијећници су припадници тринаест (13) политичких партија. Са својим кандидатима најбоље је профитирала Социјалдемократска партија БиХ (СДП) са седам (7) одборника, а затим слиједи СДА (5), СДС, СНСД и друге партије. Нема сумње, рафинирани изборни инжињеринг дао је резултате и приликом избора припадника националних мањина у парламенте локалних самоуправа. Прегледну табелу са свим релевантним показатељима те провенијенције погледати у: Катарина Црњански-Влајић, *Положај националних мањина у политичком систему*, цит. издање, стр. 171-172.

поље ситуирати и податке о резултатима избора за органе власти локалних самоуправа одржаним 2012. године.

По подацима који су доступни јавности²⁴, последице избора који су одржани те године у општинске скупштине/вијећа ушло је нешто мање припадника националних мањина који су изабрани управо са листа националних мањина. У законодавна тијела локалних самоуправа тад је изабрано „само“ **26 одборника**/-вијећника, што је за шест или скоро **20% мање** него у изборима одржаним четири године раније. У тим изборима опет су најбоље профитирале политичке странке, јер је са њихових листа изабрано више од половине одборника, баш као што је СДП поново била боље пласирана од Странке демократске акције (СДА), а посебно је те године била успјешнија од СНСД-а.²⁵ Оних који су постали заступници политичких интереса националних мањина и који су изабрани као кандидати удружења грађана или, пак, били тзв. независни кандидати, је мање од половине. У неким општинама у чијим одборничким клубовима су последице 2008. године сједили припадници националних мањина, четири године касније у име националних мањина није било ни једног кандидата.

Зашто је то тако? Због чега је актуелни број одборника који су изабрани са листа националних мањина мањи него прије само четири године? Ако већ политичке странке нису кандидовале своје чланове или сљедбенике/симпатизере из редова националних мањина, зашто то нису урадила удружења националних мањина, њихове НВО или, пак, групе грађане, које су, такође, легитимисане за кандидовање одборника припадника националних мањина? Оваквих и/или сличних питања могуће је постављати унедоглед, међутим, одговора на њих не само да нема довољно, него су они одвећ дивергентни, неконзистентни, нехармонизовани, а једва да има ма каквих емпиријских истраживања на чијим резултатима би они били засновани. Да би се допрло до суштине проблема, тј. сувисло одговорило на питање због чега је данас, *anno domini* 2012., број национално мањинских општинских одборника мањи него прије четири године, ваља одговорити како су и шта су радили њихови претходници из тог мандатног периода, односно да ли су гласачи који су им дали и легитимисали мандат задовољни учинцима њиховог политичког дјеловања. Одговор на то питање је кључ рјешења „загонетке“ о апстиненцији подршке кандидатима из националних мањина за одборничке мандате. Уважавајући факт о мањем броју изабраних одборника, а још више имајући на памети спознају да су кандидати из структуре националних мањина у просјеку добијали значајно мање гласова него њихови противкандидати који припадају конститутивним народима, чак и на оним бирачким мјестима у којима живи

²⁴ Ријеч је о подацима које је објавила Централна изборна комисија Босне и Херцеговине а који се односе на резултате локалних избора 2012. године.

²⁵ Социјалдемократска партија БиХ добила је шест (6) одборника/вијећника, СДА четири, СДС два.

респектабилан број припадника националних мањина²⁶ за које се претпоставља(ло) да су најјевноснији гласачи кандидата који би требало да представљају националне мањине и заступају њихове интересе, може се закључити да грађани-бирачи који су на претходним изборима за органе власти јединица локалне самоуправе (одржаним 2008. г.) дали подршку кандидатима националних мањина, нису задовољни њиховим радом, односно резултатима које су они остварили у локалним парламентима у борби за права, равноправност и недискриминацију националних мањина у правно-политичкој сфери и свакодневном животу. Другим ријечима, учинак одборника/вијећника у општинским скупштинама у претходном четворогодишњем мандату је очигледно такав да је дјеловао **дестимулативно** за грађане-бираче, због чега су они на сљедећим изборима (одржаним 2012. г.) значајно ускратили подршку новим кандидатима, припадницима етничко мањинским групама. Из факта да је већина бирача која је раније оптирала за и давала свој глас кандидатима националних мањина, на посљедњим локалним изборима или апстинирала од изборне активности или је гласала за другог кандидата, могуће је извести увид и дедуковати, најмање, два закључка.

Први се односи на детекцију разочарења бирача-припадника националних мањина, понашањем њихових одборника, као и неким другим званичницима који су, често и на сасвим волшебан начин, доспјели у општинске администрације, односно њиховим преферисањем лојалности и провођењем политике и циљева политичких странака, које су већину тада изабраних одборника кандидовале и водиле кампању за њих, а не заједницама националних мањина чије интересе су требали да артикулишу и боре се за њих.²⁷

Други закључак се односи на један дубљи увид који испоручује спознају, истину о **институционалној немоћи** изабраних припадника националних мањина, баш као и припадника конститутивних народа, односно нација, у појединим приликама, да битније утичу на садржај, обим, квалитет и исходе друштвених процеса, односа и токова, на процедуре и садржаје доношења одлука, контролу њиховог провођења итд., а што већина тзв. обичних грађана-бирача није спремна да акцептује као чињеницу, него је подложна самообманама и подра-

²⁶ Егзактни подаци о томе могу се провјерити на сајту Централне изборне комисије БиХ, а они говоре да су кандидати са листа националних мањина постајали одборници и са само пар десетина добијених гласова, чак и у општинама у којима је бирачко тијело броји више десетина хиљада гласача, односно у којима живи и по неколико хиљада припадника националних мањина.

²⁷ О томе свједоче изјаве бројних активиста и „лидера“ невладиних организација и удружења грађана које окупљају припаднике националних мањина или раде на промоцији и заштити права њихових припадника и група, дате на неком од више скупова на којима су анализовани учинци рада изабраних одборника/вијећника у тијелима законодавне власти у јединицама локалне самоуправе.

жавању илузија о некаквој реалној моћи одборника, посланика, административних службеника, чланова комисија, савјета, одбора и сл. Битне одлуке или одлуке о битним стварима, посебно о политички релевантним факторима и односима, се најчешће доносе далеко од очију јавности, иза сцене, а парламенти обично служе као демократска фасада, алиби манипулацијама центрима моћи који диригују економским, војним, безбједносним, политичким, медијским и свим другим кључним сферама живота. У таквом поретку ствари и односа, ни заступници иза којих стоји веће бирачко тијело, друштвена, политичка и финансијска моћ, не могу увијек постићи оно на што их легислатива обавезује и за шта се јавно залажу, а камоли да то могу одборници/вијећници из групе етничких заједница за које неријетко не гласају ни њихови исто(на)родници.

Другим ријечима, заблуда је да су одборници/вијећници припадници националних мањина могли учинити више за свој народ, тј. Грађане који припадају националним колективитетима мањинског проседа и капацитета, само да су хтјели. Јер, питање артикулације интереса националних мањина и етаблисања неког њиховог повољнијег друштвеног положаја, еманципације нарочито социјално депривилегованих националних мањина, посебно Рома, афирмација њихових људских права и слобода, смањење дискриминације и сл., није само ствар и не зависи од појединаца, ма ко они били и ма које индивидуалне потенцијале и ресурсе имали, него је то питање трансформације укупних социјалних процеса, успостављања адекватних политичких односа и система у којем ће се мањинска питања, па тако и питање партиципације припадника националних мањина у структурама власти и јавним службама другачије фундирати и третирати него што се то чини(ло) у постдејтонској БиХ, али и неким другим државама у транзицији.

Да би се битније промијенио постојећи, за многе неповољан, друштвени статус националних мањина, посебно бољше, и у суштинским димензијама изједначио са положајем припадника конститутивних народа и других грађана, нису довољни само одборници/вијећници у 30-так општина у БиХ, ни њихово дјеловање у законодавним тијелима на локалним нивоима власти, ма колико оно промишљено и формално продуктивно било, али без њих би то било знатно теже. Не може се рећи да власти у БиХ и њеним ентитетима нису и да не промовишу ту спознају и неку „доктрину“, да ју не презентују и не препоручују припадницима националних мањина, посебно путем медија комуникације, али се показало да то није довољно како би се повећало повјерење у изабране званичнике из националних мањина, а посебно не за некакво аутоматско поправљање социјалног статуса неконститутивних народа у б-х друштву. Тим прије што су већ на првим локалним изборима на којима су учествовали кандидати који би требало да директно пре-дстављају

националне мањине, почеле манипулације са њиховом стварном националном идентификацијом и опредјељењем, што је само доказ, с једне стране мањкавости легислативе која регулише питање националног изјашњавања грађана²⁸, укључујући и Закон о заштити права припадника националних мањина и друге прописе, и, с друге стране, инструментализације гласова изабраних одборника од стране политичких партијау смислу да је већина изабраних одборника са листа националних мањина врло брзо постајала дио тзв. гласачке машинерије углавном партија које су чиниле већине на нивоима јединица локалне самоуправе и углавном радила на властитој промоцији и остваривању својих, а не интереса мањинских националних заједница због којих су изабрани у општинска законодавна тијела.²⁹

У прилог аргументима тезе о позитивним учинцима имплементације државних и ентитетских закона о заштити права припадника националних мањина, те осталих закона и других аката у којима се нормирају поједина права за националне мањине, за овај контекст и дио нарације, прије свих изборног законодавства и прописа о локалној самоуправи - а у резултатима тих учинака сусреле су се тежње и жеље већине самих припадника националних мањина, с једне стране, и настојања, пројекти и конкретни ефекти дјеловања институција и тијела власти и јавних служби у постдејтонској БиХ, с друге стране –

²⁸ О недоречености правних норми, од устава до закона, које регулишу феномен националног декларисања грађана у постдејтонској БиХ, као и у другим државама насталим разбијањем бивше СФР Југославије, већ је било говора у претходним поглављима, а у овом контексту само резимирајући подсећамо да је ријеч о непрецизностима које се односе на критеријуме по којима се неко самоидентификује и декларише као припадник ове или оне нације, односно националне мањине некако (ка-ко?) другачије или никако, а посебно нема одредница из којих би се могло ма шта закључити колико дуго траје нечије изјашњење да припада неком народу, националној мањини или етничкој групи, кад и како се оно може промијенити, које то посљедице има по самог грађанина-појединца, а које, пак, по колективитет или тијело у које је, евентуално, изабран и представља нечије интересе итд. У контексту нарације о демократији бирача да гласају за кандидате националних мањина, тај дефицит легислативе резултовао је масовним конвергентством, јер су бројни одборници након што су изабрани у локалне парламенте мијењали свој страначки „дрес“, односно запостављали интересе националних мањина због којих је својевремено и промијењена изборна легислатива, а на „дневном реду“ повијести постдејтонске БиХ су већ дуже вријеме и покушаји промијене њеног Устава.

²⁹ У том смислу је и Изборни закон БиХ дуго, све до посљедњих реформи, показивао крупне недостатке јер је допуштао солуцију да одборник буде изабран са листе једне политичке партије или групе грађана, а да потом, након што му се верификује мандат, настави своје дјеловање као репрезент неког другог политичког субјекта, промовишући његове интересе и циљеве, без санкција за тај гест. У посљедње вријеме одборници и посланици који промијене политичку странку која их је кандидовала за те позиције не могу више „прелијетати“ у друге странке, него морају (п)остати „независни“.

могу се и требају навести, убједљивости ради, још неколике мјере органа власти, на различитим нивоима њихове организованости у БиХ, с циљем веће заступљености националних мањина у политичком животу, у јавној сфери, административним службама и сл., што, макар и дјелимично, „разоружава“ критичаре овдашњих власти у постдејтонском периоду да нису ништа, односно довољно (у)радиле на афирмацији права припадника националних мањина и јачању њиховог друштвеног положаја. Поред већ наведеног, што демантује такве оцјене, које углавном потичу од представника невладиног сектора који се бави рјешавањем проблема националних мањина, тако што се декларишу као заступници њихових интереса³⁰ и једног дијела удружења националних мањина, истичемо и сљедеће факте. Не таксативно, него дескриптивно, са нијансама без којих се не може разумјети Босна и Херцеговина.

Након усвајања закџна о заштити права припадника националних мањина, на нивоима власти на којима су усвојени, и њихове имплементације, која се одвија(ла) на начин, са проблемима и отпорима који су овдје већ дјелимично описани, почело је успостављање неких организација, „механизма“ и инструмената, као специфичних тијела власти, с циљем инволвирања националних мањина у њих и чињења и њих одговорним за социјални статус и обим права парипадника националних мањина. У конституисању речених тијела коришћени су и императив и других закона у којима су нормиране обавезе органа власти у области политичке заступљености и стварног учешћа у власти припадника националних мањина. Тако, у тим околностима и у том периоду дошло је до успостављања разних савјетодавних тијела националних мањина при законодавним тијелима власти, од општина и градова, до ентитета и државе. Прво је успостављено Вијеће националних мањина Парламентарне скупштине БиХ³¹, додуше с неколиким стартним инсуфицијенцијама³², а за њим су успостављена и савјетодавна тијела при ентитетским парламентима: Савјет наци-

³⁰ У негативној критици власти у постдејтонској БиХ да нису довољно урадиле у сфери политичке партиципације припадника националних мањина и њиховог учешћа у власти и јавним службама, нарочито су се истицали разни тзв. независни експерти, мониторинзи, “тренери“, „асистенти“ и тзв. аналитичари који, најчешће, нису добро познавали ниједну националну мањину, нити су им припадали, а ни познавање друштвених односа и политичких процеса није им (била) јача страна. Овим, наравно, не доводимо у питање и право на критику оних невладиних организација, прије свих самих удружења националних мањина, те појединаца који су дали огроман значај афирмацији и заштити права припадника националних мањина, односно који познају ту проблематику.

³¹ Одлука о томе донесена је 2006. године, а сџмо пак конституисање Вијећа десило се 2007. године

³² Ријеч је о томе да је то вијеће успостављено без представника неколиких националних мањина, углавном оних које нису биле организоване у удружења и друге НВО, односно нису имале никаквог легитимног субјекта који би их представљао (нпр. Руси, Русини, Црногорци и др.)

оналних мањина Народне скупштине РС и исто такво тијело Парламентарне скупштине Федерације БиХ. Чланови тих тијела су искључиво припадници националних мањина, чак и без присуства оних за које би се, у мјери у којој је то могуће у таквим деликатним стварима, објективно могло рећи да су представници групе „осталих“, тј. да не припадају ни конститутивним народима ни националним мањина-ма, што је конкретан доказ учешћа припадника националних мањина у формама дјеловања законодавних органа власти у пост-дејтонској БиХ. **Речени савјети и вијећа, са савјетодавним капацитетима и донетима, су нешто друго у односу на обавезну квоту посланика из неконститутивних народа, што не искључује „остале“, напротив, у представничким домовима парламентарних органа или народним скупштинама у БиХ; они су изворни, аутентични заступници, промотори и браниоци интереса и права законом признатих националних мањина у ентитетима и БиХ.** Надлежност тих тијела манифестује се у активној партиципацији и давању савјетодавног мишљења о свим питањима о којима се расправља и одлучује у законодавним органима, а односе се на статус и права националних мањина као колективитета и њихових припадника као појединаца. Такође, актима којима су успостављена поменута савјетодавна тијела предвиђена је могућност учествовања чланова и/или представника тих тијела и у раду других комисија, одбора и радних група законодавних органа. Подаци „са терена“ говоре да су савјети и вијећа националних мањина до сада одржали више састанака, разматрали бројна питања, дали више иницијатива и приједлога у вези са поправљањем положаја припадника националних мањина, укључујући и измјену легислативе која артикулише статус мањинско националних заједница. Неке од иницијатива и приједлога представљене су и широј јавности путем медија комуникације, тако да се за њих зна и „сваким даном у сваком погледу“ друштво пост-дејтонске БиХ се све квалитетније сензибилизује о феномену националних мањина и положају и правима њихових припадника. Не може се тврдити да то није позитиван и за саме националне мањине користан ефекат имплементације легислативе и политика које тангирају стање националних мањина. Напротив.

Сличне активности вођене су у посљедњих неколико година и на нижим нивоима власти у пост-дејтонској БиХ. Тако су у неколиким општинским и градским скупштинама такође формирана савјетодавна тијела за разматрање питања статуса и права националних мањина. Она се различито зову: негдје су савјети, негдје комисије, негдје одбори, али сва имају мање-више слична овлашћења и капацитете.³³ Осим тога, њих чине изабрани одборници/вијећници у скупштини

³³ Види: Александар Чорни, *Босна и Херцеговина, у: Права националних мањина и локалне политике – Студија о примјени стандарда заштите права припадника националних мањина у БиХ, Србији, Хрватској и Словенији, Хелсиншк и парламент грађана, Бања Лука, 2009.*, стр. 12-17

локалних самоуправа, међу којима и они са листа националних мањина, а проблематика националних мањина разматра се данас и у оним општинама и градовима у којима нема радних тијела поменутих назива, па чак ни изабраних одборника, али има припадника мањинских етничких заједница које живе у њима. То је, свакако, важан канал политичке промоције феномена националних мањина и, истовремено, партиципације њихових припадника у тијелима законодавних органа власти на нивоу локалне самоуправе. Тај тренд је настављен и након посљедњих локалних избора.

Том списку факата који доказују тезу о активном и беневољентном односу власти у постдејтонској БиХ, посебно у другој половини прве деценије 21. вијека, спрам националних мањина и императиву њихове социјалне инклузије и већег укључивања и активног учествовања у политичком животу, процесима и „пунктовима“, те форумима у којима се доносе одлуке које се тичу и укупног друштвеног положаја националних мањина, треба додати и формирање и дјеловање Одбора за Роме при Савјету министара БиХ, који је већ ушао у другу деценију свог постојања.³⁴ То савјетодавно тијело министарског савјета дејтонске БиХ одиграло је заиста суштинску улогу у афирмацији права припадника ромске националне мањине и битно допринијело јачању друштвене свијести о положају њихових припадника и заједнице у цјелини. Одбор за Роме је у свом саставу имао половину чланова припадника ромске мањине, од којих су неки касније постали лидери ромског невладиног сектора и представници те мањине на домаћој или интернационалној јавној сцени. Да није било тог тијела питање је кад би, примјера ради, били усвојени важни државни политички и стратешки документи за рјешавање проблема са којима се суочавају припадници те националне мањине.³⁵

На крају овог пододјелка треба још навести чињеницу да данас у многим јединицама локалне самоуправе у оба б-х ентитета и Брчко Дистрикту, у административним службама ради далеко већи број припадника националних мањина него, примјера ради, на крају прошлог вијека. Шта-више, неке општине и градови имају и посебне реферате, па онда и референте или повјеренике за питања националних мањина³⁶, а у граду Бања Лука постоји скоро деценију орга-

³⁴ Више информација о настанку, дјеловању и искушењима кроз која је пролазио Одбор за Роме при Савјету министара БиХ видјети у: Сlobодан Наградић, *Националне мањине и Роми у БиХ*, наведено издање.

³⁵ Речено се прије свега односи на Стратегију за рјешавање проблема Рома у Босни и Херцеговини (из 2005.), затим Акциони план за задовољавање образовних потреба Рома и осталих мањина у БиХ (2004), те касније Акциони план за рјешавање проблема Рома у областима запошљавања, становања и здравствене заштите, о чему ће још бити говора у овој елаборацији.

³⁶ У неколико б-х општина одређени временски период радили су референти за питања Рома, уз финансијску подршку њемачког Каритаса, а послје тога краће вријеме и самих локалних заједница.

низациона јединица, посебан одсјек који се бави рјешавањем проблема националних мањина на подручју своје јурисдикције³⁷, што је, све скупа, поред другог и несумњив доказ успјешне имплементације закона о заштити права припадника националних мањина, изборног и закона о локалној самоуправи.

Такође, у на осталим ниво-има организовања власти у БиХ, посебно у њиховим административним службама, укључујући и руководне функције и радна мјеста, полако али константно се повећава број запослених из редова националних мањина, иако се они и даље воде под одредницом „остали“, што је више од индиције да се дискриминација припадника националних мањина смањује и елиминише, да се друштвени положај већине, ако не и свих, националних мањина и већине њихових припадника перманентно поправља и етаблише у смислу пуне равно-правности са припадницима конститутивних народа, чему су свакако, у некој мјери, допринијели и бројни припадници и представници етничких мањинских заједница који партиципирају у политичком животу, у институцијама власти, јавним службама и другим механизмима утицаја на друштвене процесе и токове, те јавну свијест и фундаменталне друштвене вриједности.

Наравно, та(ква) јавна свијест у б-х друштву - у чијим садржајима и манифестацијама углавном не доминирају вриједности, мњење и политичка пракса из којих би се могла дедуковати спознаја о индоктринираности и опредјељености по којем су конститутивни народи директно и експлицитно усмјерени против равноправности, инклузије и интеграције припадника националних мањина, што ће рећи да у б-х друштву има неупитне, безусловне етничке дистанце спрам мањина, а наша је теза да је нема, изузев према само неким од њих³⁸ - омогућила је да без дискриминације у неколиким институцијама власти, административним службама и јавним установама и корпорацијама ради **респектабилан број припадника националних мањина, као и оних из групације „остали“**, на позицијама за које су квалификовани. Као што смо у другом поглављу показали, припадници неколиких мањина значајни су актери јавног

³⁷ Александар Чорни, цит дјело, стр. 16.

³⁸ То се, према неколиким спорним емпиријским (социо-психолошким нпр.) истраживањима проведеним у постдејтонској БиХ, односи, у зависности од ентитета у којем је истраживање рађено, на Роме и/или Албанце. Истине ради, аналогних налаза има и у истраживањима проведеним и у неким сусједним државама: Србији и Хрватској. У Србији, нпр. израженија је етничка дистанца према Албанцима и Хрватима, него примјера ради Ромима, Нијемцима, Турцима, Арменима или другим етничким групама, док се у Хрватској највећа нетолеранција показује спрам Срба, који су доскоро били конститутивни народ, а сад имају статус националне мањине, пуно већа него према Италијанима.

живота у многим његовим сферама, од политике, др-жавне управе, до образовања, информисања, науке, здравства, културе, дипломатије³⁹ итд., а свега тога не би било да је постојала отворена дискриминација према свим етничким колективитетима по себи и нетрпељивост спрам припадника националних мањина, односно да се имплементацији закона који налажу социјалну инклузију друштвених група мањинске етничке детерминације није приступило одговорно, упркос неким, спорадичним опструкцијама и сл., тј. да б-х власти то нису хтјеле. Разумије се, да би изречена оцјена била увјерљивија, истинитија, недостају нам аргументи, тј. подаци из официјелних извора о заступљености, односно запослености припадника националних мањина у правосудним институцијама, судовима, тужилаштвима и државним правобранилаштвима, јер без обзира на то шта ми лично о томе знамо, а знамо да грађана који се декларишу као припадници националних мањина или као „остали“ има и у тим структурама, није довољно за ваљан закључак. О фактичком положају припадника националних мањина у облас-ти запошљавања биће још говора.

И сам **невладин сектор**, који окупља припаднике националних мањина, знатно је ојачао и умножио се у посљедњој деценији, која се поклапа са периодом у којем је на снази актуелна легислатива о националним мањинама. Прије свега у квантитативном, а мање у квалитативном погледу. У оба ентитета и на нивоу државе данас дјелују бројни субјекти те провенијенције, од којих су најважнији, нпр. Савез националних мањина Републике Српске, који дјелује од 2004. г. и окупља удружења 11 националних мањина из РС (наиме, толико је националних мањина организовано у неку форму удружења, асоцијације, општине или клуба), затим Вијеће Рома Федерације БиХ, па Савез ромских удружења Републике Српске, Савез Рома Тузланског кантона и други, те више десетина невладиних организација појединих националних мањина, од којих само Роми имају око 50-так својих НВО, али су бројна мањинска питања и даље остала нераспакована, односно неки од тих субјеката више дјелују као асоцијације грађанске оријентације и *telos*-а, комерцијалне фирме, пројектне агенције, посредничке и/или лоби групе и сл., него као аутентични и легитимни представници националних мањина и промотори и заштитници националних интереса својих мањинских етничких заједница и људских права њихових припадника.

То се види по бројним примјерима у различитим сферама живота, а за илустра-цију је довољно навести област образовања, у којој нема битнијих иницијатива невладиног сектора с циљем едукације на

³⁹ Својевремено је Босна и Херцеговина међу 40-так амбасадора имала 5-орицу који су припадали националним мањинама, односно „осталима“, што је више од 10% укупног броја амбасадора. Мало која држава се може похвалити толиком заступљеношћу мањина у дипломатији.

матерњем језику или обавезном подучавању дјецe-припадника националних мањина о њиховој историји, култури, језику, обичајима, религији, земљи поријекла итд., односно партиципацији пред тавника мањина у концептуализацији и креирању наставних програма, curriculum-а и политика образовних установа, а без чега нема очувања свијести о идентитету и индивидуалитету националних мањина, па ни њихове будућности као посебних етничких колективитета, интегрисаних, а не асимилованих у друштво у коме већину становништва чине припадници конститутивних народа. Управо наведено је још један прилог тези о амбивалентном статусу и самоопажању националних мањина у пост дјејтонској БиХ. Ипак, у садашњости и не тако далекој будућности тешко да ће бити мањина без својих невладиних организација, нити ће, пак, органи власти моћи самостално доносити одлуке које се тичу националних мањина, а да макар не консултују њихове асоцијације у вези са тим.

SOCIAL STATUS OF NATIONAL MINORITIES IN BiH POLITICS AND PARTICIPATION IN GOVERNMENT

Mr Slobodan Nagradić

Abstract: By applying of a specific hermeneutical method, the paper explores the actual social position of national minorities in post-Dayton Bosnia and Herzegovina, of their members, ie. individuals, individuals who identify with one of 17 specific social groups determined by the origin and national criteria, the capacity of a minority, and minorities as collectivities, the community - in the political sphere, especially in the field of participation of national-minority subjects in institutions and authorities, and in public services and decision making process. The author has in many cases proved that the situation vis-a-vis the rights of national minorities in the said field in post-Dayton Bosnia and Herzegovina, particularly in the normative dimension and semntici, is not less favorable than in most other countries of the modern world, from which it can be inferred that the authorities u BiH creatively and effectively implemented most of the standards referred to, for example, the Framework Convention for the protection of national minorities of the Council of Europe. However, despite the results achieved in the emancipation of national minorities, they are still some problems in the realization of their rights and ambitions to be adequately represented in the numerous authorities of local governments represent some inconsistencies and abuses of electoral legislation and manipulation of political actors.

Keywords: *national minorities, post-Dayton Bosnia and Herzegovina constituent peoples, nationalities, the Constitution of BiH, constitutions of entities and cantons in FBiH, legislation on national minorities, the political system, electoral law, elections, social status, local government, participation in the institutions and bodies authorities.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Акциони план Босне и Херцеговине за рјешавање проблема Рома у областима запошљавања, стамбеног збрињавања и здравствене заштите, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, Сарајево, 2008.;
2. Валента Леонард, *Упознајмо се! Националне мањине у Босни и Херцеговини*, Организација за европску безбједност и сарадњу, Сарајево, 2008.;

3. Група аутора, *Права националних мањина и локалне политике – Студије о примјени стандарда заштите права припадника националних мањина у БиХ, Србији, Хрватској и Словенији*, Бања Лука, децембар 2009.;
4. Група аутора, *Људска права у Босни и Херцеговини 2008.*, Центар за људска права Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2009.;
5. Дмичић Миле, *Националне мањине у уставном и правном систему Босне и Херцеговине*, „Градишки зборник“, бр. 7, Градишка, 2005.;
6. *Други Извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама на провођењу начела утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе у БиХ*, Савјет министара БиХ, Сарајево, 2008.;
7. *Евалуација Акционих планова Босне и Херцеговине за рјешавање проблема Рома у областима: запошљавања, стамбеног збрињавања и здравствене заштите* (евалuatorица Љиљана Зита), ВОСРО, Тузла, 2011.;
8. *Закон о забрани дискриминације*, „Службени гласник БиХ“, бр. 59/09, Сарајево, 2009.;
9. *Закон о заштити права припадника националних мањина Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“, бр. 2/05, Бања Лука, 2005.;
10. *Закон о заштити права припадника националних мањина Федерације Босне и Херцеговине*, „Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, бр. 56/08, Сарајево, 2008.;
11. *Закон о заштити права припадника националних мањина*, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, „Службени гласник БиХ“, бр. 2/03, Сарајево, 2003.;
12. *Закон о измјенама и допунама Закона о заштити права припадника националних мањина*, „Службени гласник БиХ“, бр. 93/08, Сарајево, 2008.;
13. *Изборни закон Босне и Херцеговине*, „Службени гласник БиХ“, број 37/08;
14. *Извјештај о активностима Министарства за људска права БиХ за 2009. на реализацији акционих планова за рјешавање проблема Рома у области запошљавања, стамбеног збрињавања и здравствене заштите*, Министарство за људска права и избјеглице БиХ, Сарајево, 2010.;
15. Кукић Славо, *Демографске промјене и положај мањина у Босни и Херцеговини*, ISCOMET, Љубљана, 2001.;
16. Кукић Славо, *Положај Рома у Босни и Херцеговини*, Центар за заштиту права мањина, Сарајево, 1999.;
17. *Људска права у Босни и Херцеговини послје Дејтона: од теорије до праксе*, Центар за људска права Универзитета у Сарајеву, Сарајево, без године изд.;
18. Марковић Горан, *Босанскохерцеговачки федерализам*, Службени гласник и University press – издања Магистрат, Београд-Сарајево, 2012.;
19. Милићевић Неђо, *Људска права и основне слободе националних мањина у*
20. Милићевић Неђо, *Стање и проблеми националних мањина у Босни и Херцеговини*, у: *Перспективе мултикултурализма у државама Западног Балкана*, Београд, 2004.;
21. *Мишљење Савјетодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе о Извјештају Босне и Херцеговине о остваривању Оквирне конвенције у БиХ*, Стразбур, 2004.;

22. Наградић Слободан, *Локални избори и положај Рома у БиХ*, „Црно-бијели свијет“, бр. 2, Сарајево, 2008.;
23. Наградић Слободан, *Националне мањине и Роми у Босни и Херцеговини*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2008.;
24. Наградић Слободан, *Националне мањине у законима у БиХ*, „Модерна управа“, бр.9/10, Бања Лука, 2013., стр. 211-228.;
25. Наградић Слободан, *Националне мањине у уставима у БиХ*, *Годишњак Друштва чланова Матице српске у Републици Српској*, бр. 3, Бања Лука, 2013.;
26. Наградић Слободан, *Стратегија Босне и Херцеговине за рјешавање проблема Рома*, Министарство за људска права и избјеглице БиХ, Сарајево, 2005.;
27. *Неконститутивни народи*, Центар за људска права мањина, Будимпешта, 2004.;
28. *Оквирна конвенција за заштиту права националних мањина (Савјета Европе)*, у књизи: *Права мањина*, Министарство вањских послова Босне и Херцеговине, Сарајево, 1997.;
29. *Положај Рома у Босни и Херцеговини (истраживање)*, World Vision у БиХ, Сарајево, 2006.;
30. *Права човека – зборник докумената о правима човека*, уредник др Владан Василијевић, „Прометеј“, Београд, 1991.;
31. *правном систему БиХ*, „Људска права“, бр. 2, Сарајево, 2000.;
32. *Први Извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама спровођењу начела утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе у БиХ*, Савјет министара БиХ, Сарајево, 2004.;
33. *Статут Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине*, ревидирани текст, „Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ“, бр. 17/08, Брчко, 2008.;
34. *Трећи Извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама на провођењу начела утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе у БиХ*, Савјет министара БиХ, Сарајево, 2011.;
35. *Универзална декларација УН о људским правима*, из 1948. у: *Људска права Human Rights I – Одабрани међународни документи*, Министарство вањских послова БиХ и Независни биро за хуманитарна питања, Сарајево, 1997.;
36. *Устав Босне и Херцеговине*, у: *Устави: Босне и Херцеговине, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске, Кантона у Федерацији БиХ*, Федерално министарство правде, Сарајево, 1999.;
37. Чорни Александар, *Босна и Херцеговина*, у: *Права националних мањина и локалне политике – Студија о примјени стандарда заштите права припадника анционалних мањина у БиХ, Србији, Хрватској и Словенији*, Хелсиншк и парламент грађана, Бања Лука, 2009.;